

Ancient Ryukyuan sailing ship model:
Photograph by the author, taking at Ginowan Okinawa City Office, 1 Oct 2015

ริวกิว-ปาตานี: จักรวาลคู่ขนานใน Multiverse ของประวัติศาสตร์ สังคม การเมืองบนความขัดแย้ง กับความท้าทายของรัฐญี่ปุ่น-ไทย

Ryukyu-Patani: Parallel Universes in the Multiverse of Historical, Social, Political Conflict,
with the Challenges of Japanese, and Thai States

โดย: สุพัตย์ จันทร์ดิฆวงษ์

บทนำ

เนื่องในโอกาสที่วารสารรัฐสมิแล ปีที่ 45 ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม - สิงหาคม พ.ศ. 2567 จัดพิมพ์วารสาร ภายใต้ Theme “ญี่ปุ่น - ปัตตานี กว่า 600 ปี ที่รู้จักกัน” ผู้เขียนได้รับเกียรติจากท่านบรรณาธิการประจำฉบับเชิญชวนให้ส่งบทความเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับปัตตานีเข้าร่วมตีพิมพ์ ในฐานะคนปาตานี (บ้านเกิดอยู่ยะลา มีส่วนอยู่ในราวีวาส และเรียนมัธยม 6 ปีที่โรงเรียนสาธิตฯ มอ. ปัตตานี) ซึ่งมีประสบการณ์อยู่อาศัยในจังหวัดโอกินาวาประเทศญี่ปุ่น มากกว่า 10 ปี ตั้งแต่เป็นนักศึกษาแลกเปลี่ยน จนกระทั่งเรียนจบ ป.เอก และทำงานในปัจจุบัน ผู้เขียนรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่ง และถือโอกาสขอขอบพระคุณท่านบรรณาธิการประจำฉบับเป็นอันดับแรก

เมื่อกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับปัตตานี ผู้เขียนไม่ค่อยแน่ใจว่าบรรดาผู้อ่านวารสารรัฐสมิแล จะนึกถึงประเด็นเรื่องอะไร ที่น่าจะมีความเป็นไปได้ที่สุด คงหนีไม่พ้นประวัติศาสตร์ที่กองทัพญี่ปุ่นเคยยกพลขึ้นบกที่ปัตตานีในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ดังที่อย่างน้อยยังคงหลงเหลือในตำนานเรื่องเล่าเรื่องผีที่รุ่นพี่นักศึกษามอ. ปัตตานี เล่าให้รุ่นน้องฟังในกิจกรรมรับน้องใหม่ไม่เว้นแม้แต่กระทั่งกิจกรรมรับน้องของนักเรียนโรงเรียนสาธิตฯ หรือไม่กี่เรื่องเล่าเกี่ยวกับตระกูลคนปัตตานีที่มีเชื้อสายทหารญี่ปุ่น นอกจากนี้ คงจะเป็นประเด็นประวัติศาสตร์สมัยยุคอาณาจักรปาตานีที่มีเรือจากญี่ปุ่น และปาตานีเดินทางไปมาค้าขายระหว่างกัน แต่จะมีผู้อ่านสักกี่คนที่ทราบว่านอกเหนือจากประเด็นที่กล่าวข้างต้น ในประเทศญี่ปุ่นยังมีจังหวัดโอกินาวา ซึ่งถือได้ว่าเป็นจักรวาลหนึ่งใน Multiverse เดียวกันกับปาตานี

ในบทความชิ้นนี้ผู้เขียนขอเสนอบทความเพื่อชี้ชวนให้เห็นว่าโอกินาวา หรือเดิมคืออาณาจักรริวกิวนั้นอยู่ใน Multiverse เดียวกันกับปาตานีอย่างไร

นิยาม Multiverse กับการศึกษา“อาณาบริเวณศึกษา” (Area Studies) โดยมุมมอง “สังคมวิทยา” (Sociology)

ผู้เขียนเชื่อว่า ผู้อ่านคงจะได้ยินคำว่า Multiverse จากสื่อต่าง ๆ เดิมที Multiverse หรือ พหุภพ/พหุจักรวาล เป็นศัพท์ทางดาราศาสตร์ที่อธิบายแนวคิดที่เชื่อว่าในอวกาศมีเอกภพ/จักรวาล หรือ Universe มากกว่าหนึ่ง¹ ณ ที่นี้จะไม่ขอลงลึกในรายละเอียด แต่สำหรับบทความนี้ ผู้เขียนใช้คำว่า Multiverse ในแง่ของเอกภพ/จักรวาลคู่ขนาน เพื่ออธิบายสภาพสังคมที่อยู่แตกต่างห่างกันในเชิงภูมิศาสตร์ แต่มีความคล้ายคลึงกันบางอย่างในเชิงโครงสร้าง ทั้งนี้ ผู้เขียนได้รับแรงบันดาลใจมาจากภาพยนตร์ของ Marvel เรื่อง Doctor Strange in the Multiverse of Madness ซึ่งเข้าฉายในปี พ.ศ. 2565

เนื้อเรื่องของ Doctor Strange in the Multiverse of Madness² กล่าวถึงเด็กผู้หญิงคนหนึ่งชื่อ America Chavez ซึ่งมีพลังพิเศษที่เรียกว่า Star Portal โดยเธอสามารถเปิดประตูมิติเดินทางข้ามไปยังจักรวาล ในแต่ละจักรวาลที่เธอเดินทางข้ามไป เธอก็ได้ไปพบกับตัวละคร Doctor Strange ในที่ต่าง ๆ ซึ่งมีชื่อ หน้าตา และความสามารถเหมือนกัน เพียงแต่อยู่ในจักรวาลที่มีสภาพแวดล้อมแตกต่างกัน

การศึกษาอาณาบริเวณศึกษา คือการศึกษาพื้นที่หนึ่ง ๆ ในบริบท มิติ มุมมอง และโดยทฤษฎีต่าง ๆ ส่วนสังคมวิทยา เป็นศาสตร์ที่ศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่าง 1)ปัจเจกบุคคลกับปัจเจกบุคคล 2)ปัจเจกบุคคลกับกลุ่มบุคคล หรือสังคม และ 3)กลุ่มบุคคล (สังคม) กับกลุ่มบุคคล (สังคม)

เมื่อประยุกต์เนื้อเรื่องของภาพยนตร์ Doctor Strange in the Multiverse of Madness ในการอธิบายการศึกษาอาณาบริเวณศึกษา โดยมุมมองสังคมวิทยา จะเห็นได้ว่าจักรวาลต่าง ๆ ใน Multiverse คือพื้นที่วิจัย (Filed Studies) ให้ America Chavez ซึ่งก็คือผู้วิจัย (Researcher) ใช้พลังพิเศษ Star Portal หรือระเบียบวิธีวิจัย (Methodology) เดินทางไปศึกษา Doctor Strange ในจักรวาลต่าง ๆ ซึ่งก็คือกรณีศึกษา (Case Studies) นั่นเอง

Multiverse ริวกิว-ปาตานี/ โอกินาวา-จังหวัดชายแดนภาคใต้

โอกินาวา กับ First Impression ในฐานะคนปาตานี

ผู้เขียนรู้จักริวกิวหรือโอกินาวาครั้งแรก เนื่องจากตอนเรียนอยู่ปี 3 คณะรัฐศาสตร์จุฬาฯ ได้มีโอกาสเป็นนักศึกษาแลกเปลี่ยนทุนรัฐบาลญี่ปุ่น มาเรียนที่มหาวิทยาลัยริวกิว จังหวัดโอกินาวา ระหว่างเดือนเมษายน พ.ศ. 2552 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2553 เป็นระยะเวลาหนึ่งปีการศึกษา

ผู้เขียนไม่เคยคิดมาก่อนว่าจะมาเรียนที่ประเทศญี่ปุ่น แต่ที่เลือกมาเรียนเพราะจุฬาฯ มี MOU โครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษากับมหาวิทยาลัยในญี่ปุ่นมากที่สุด ซึ่งนอกจากจะไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียนเพิ่มเติมแล้วยังสามารถสมัครทุนค่าใช้จ่ายการดำรงชีวิตในระหว่างที่เรียนที่ญี่ปุ่นได้อีก สาเหตุที่เลือกมาจังหวัดโอกินาวา เพราะผู้เขียนได้รับการแนะนำจากรุ่นพี่ที่เพิ่งกลับมาจากการศึกษาแลกเปลี่ยนที่มหาวิทยาลัยริวกิว

ก่อนมาโอกินาวา ผู้เขียนค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดโอกินาวา และได้ทราบว่า โอกินาวาเป็นหมู่เกาะอยู่ทางตอนใต้สุดของประเทศญี่ปุ่น ในอดีตเคยเป็นราชอาณาจักรชื่อริวกิว ที่มีความสัมพันธ์กับสยาม

และปาดานีมาตั้งแต่อดีต จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เช่น ในงานเขียน ปิยดา ชลวร (2544)³ ที่ศึกษา เอกสารโบราณของราชสำนักกรีกชื่อ เรคิไดโฮอัน (歴代宝案 Reki dai ho an) “บันทึกเอกสารล้ำค่าที่ผ่านมาแต่ละสมัย” แสดงให้เห็นว่า ในช่วงศตวรรษที่ 15-16 มีเรือจากอาณาจักรกรีกไปค้าขายที่สยามถึง 56 ครั้ง ในขณะที่ไปค้าขายที่ปาดานีถึง 8 ครั้ง ในประเทศไทยยังคงหลงเหลือหลักฐานที่แสดงถึงร่องรอยความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรกรีก และสยามมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ มีชื่อปลารีกวิว โคลงเกี่ยวกับชาวกรีกวิว และรูปปั้นชาวกรีกวิว⁴

เมื่อมาอาศัยอยู่โอกินาวา เป็นระยะเวลาเกือบหนึ่งปี First Impression ของผู้เขียนที่มีต่อโอกินาวา คือ รู้สึกว่าโอกินาวา เป็นปาดานี/จังหวัดชายแดนภาคใต้ของญี่ปุ่น เพราะนอกจากจะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์จะอยู่ใต้สุดของประเทศ มีทะเล สภาพอากาศ และพืชพันธุ์บางอย่างที่เหมือนบ้านเราแล้ว เวลาไปไหนมาไหนยังมีโอกาสได้ยินเสียงเฮลิคอปเตอร์ และได้เห็นรถทหารวิ่งไปมา ยิ่งไปกว่านั้นโอกินาวายังมีประเด็นปัญหาความขัดแย้ง ระหว่างคนท้องถิ่น กับรัฐบาลญี่ปุ่นเรื่องฐานทัพอเมริกัน ซึ่งยังดำรงอยู่ในโอกินาวา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2488 ถึงปัจจุบัน เหมือนที่บ้านเรามีปัญหาความขัดแย้งเรื่องความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ลักษณะร่วม และความแตกต่างระหว่างกรีกวิว-ปาดานี/โอกินาวา-จังหวัดชายแดนภาคใต้

จากจุดเริ่มต้นของการมาเป็นนักศึกษาแลกเปลี่ยนดังกล่าวข้างต้น จนกระทั่งปี พ.ศ. 2557 เมื่อผู้เขียนกลับมาเรียนปริญญาโท ต่อเนื่องถึงปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยกรีกอีกครั้ง ในฐานะนักศึกษาทุนรัฐบาลญี่ปุ่น ผู้เขียนได้ศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการสร้างพื้นที่กลาง เพื่อแก้ไขความขัดแย้งเรื่องประเด็นฐานทัพอเมริกันในจังหวัดโอกินาวา ประเทศญี่ปุ่น กับการสร้าง

พื้นที่กลางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย

ผลการวิจัยพบว่า ทั้งสองพื้นที่มีปัจจัยเชิงโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งคล้ายคลึงกัน ถึงแม้ว่าปัญหาความขัดแย้งที่ปรากฏอยู่ในทั้งสองพื้นที่จะมีเนื้อหา และรายละเอียดที่แตกต่างกัน กล่าวคือความขัดแย้งเรื่องประเด็นการต่อต้านฐานทัพอเมริกันที่โอกินาวา คู่ขัดแย้งคือ รัฐบาลญี่ปุ่นกับประชาชนโอกินาวา และประชาชนญี่ปุ่นที่ไม่เห็นด้วยกับการดำรงอยู่ของฐานทัพอเมริกันในโอกินาวา ซึ่งใช้วิธีการประท้วงต่อต้านที่ไม่ใช้ความรุนแรง ในขณะที่ความขัดแย้งที่เกิดจากการสร้างสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย คู่ขัดแย้งคือ รัฐบาลไทย กับกลุ่มเรียกร้องเอกราชปาดานี ซึ่งใช้วิธีต่อต้านด้วยอาวุธ และความรุนแรง

ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของโอกินาวา และจังหวัดชายแดนใต้ที่มีความคล้ายคลึงกันมี 5 ประการได้แก่

ประการที่หนึ่ง ทั้งสองพื้นที่เป็นพื้นที่ชายขอบทั้งทางภูมิศาสตร์ และทางทางสังคม ที่ตั้งอยู่ชายแดนใต้สุด ห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจของรัฐ จากข้อมูลล่าสุดของสำนักคณะรัฐมนตรีญี่ปุ่น (Cabinet office) ข้อมูลตั้งแต่ปีพ.ศ. 2554-2563 ทุก ๆ ปีต่อเนื่องกัน จังหวัดโอกินาวามีรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อประชากรต่ำที่สุดในญี่ปุ่น⁵ ในขณะที่ข้อมูลผลสำรวจล่าสุดสำนักงานสถิติแห่งชาติของไทย ปีพ.ศ. 2552 และพ.ศ. 2564 จังหวัดนราธิวาส มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนติด 1 ใน 5 อันดับต่ำที่สุดของจังหวัดทั่วประเทศ และจังหวัดยะลามีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนติด 1 ใน 5 อันดับต่ำที่สุดของจังหวัดทั่วประเทศในปี พ.ศ. 2558⁶

ประการที่สอง ประชากรส่วนใหญ่ของทั้งสองพื้นที่มีชาติพันธุ์ที่แตกต่างจากประชากรส่วนใหญ่ของทั้งสองประเทศ ทั้งนี้ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดโอกินาวาคิดว่าตนเองคือ “คนอุจินาจู” (Uchinanchu) ในขณะที่ประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดชายแดนภาคใต้คิดว่าตนเองคือ “คนมลายู”⁷

ประการที่สาม เมื่อมองย้อนกลับไปในเส้นเวลาของประวัติศาสตร์ ทั้งสองพื้นที่เคยเป็นรัฐอิสระที่เป็นศูนย์กลางทางด้านการค้าทางทะเลในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16-18 และมีความสัมพันธ์แบบรัฐบรรณาการกับรัฐที่ใหญ่กว่า โอกินาวาเคยเป็นอาณาจักรริวกิว ซึ่งมีความสัมพันธ์แบบรัฐบรรณาการกับทั้งจีน และญี่ปุ่น ส่วนจังหวัดชายแดนภาคใต้เคยเป็นอาณาจักรปาตานี ซึ่งมีความสัมพันธ์แบบรัฐบรรณาการกับสยาม และมีความสัมพันธ์แบบรัฐเครือญาติกับอาณาจักรอื่น ๆ ในคาบสมุทรมลายู ทั้งสองรัฐอิสระถูกญี่ปุ่น และสยามผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติสมัยใหม่ ภายใต้กระบวนการทำประเทศให้ทันสมัย ในยุคจักรพรรดิเมจิ (พ.ศ. 2410-2455) ของญี่ปุ่น และยุคของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2453) ของสยาม

ประการที่สี่ ทั้งสองพื้นที่มีขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องเอกราช และขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐซึ่งเกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ทั้งนี้โอกินาวามีการประท้วงต่อต้านฐานทัพอเมริกา หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2488 ในขณะที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องเอกราชเกิดขึ้นตั้งแต่ปีพ.ศ. 2502

แม้ทั้งสองพื้นที่มีขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องเอกราช และขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐเช่นเดียวกัน แต่มีความแตกต่างกันในแง่ที่ว่ากลุ่มที่เคลื่อนไหวเรียกร้องเอกราชหรือต่อต้านรัฐในจังหวัดโอกินาวา มีลักษณะเป็นขบวนการประชาสังคมที่ใช้การต่อต้าน

โดยวิชาการ และสันติวิธี เช่น ปัจจุบันโอกินาวามีสมาคมที่ชื่อว่า “สมาคมการศึกษาที่ครอบคลุมเพื่อความเป็นอิสระของชนชาติริวกิว” (The Association of Comprehensive Studies for Independence of the Lew Chewans)⁸ ซึ่งเป็นสมาคมที่เคลื่อนไหวโดยไม่ใช้ความรุนแรง และมีข้อเสนอทางวิชาการว่าทำไมโอกินาวาควรจะเป็นอิสระจากญี่ปุ่น แต่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะเป็นขบวนการที่มีผู้นำปฏิบัติการทางการเมือง และมีกลุ่มติดอาวุธที่ใช้ความรุนแรงในพื้นที่

ประการที่ห้า เพื่อแก้ปัญหาในสองพื้นที่ดังกล่าว ทั้งญี่ปุ่น และไทยมีหน่วยงานพิเศษของรัฐ เพื่อดูแลทั้งสองพื้นที่ กล่าวคือญี่ปุ่นมี “หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโอกินาวา ของสำนักคณะรัฐมนตรี” (内閣府沖縄関係部局 Naikaku-fu Okinawa kankei bukyoku) ภายใต้การกำกับโดยตรงของนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น และ “รัฐมนตรีผู้รับผิดชอบกิจการโอกินาวาและดินแดนทางเหนือ” (沖縄及び北方対策担当大臣 Okinawa oyobi hoppo taisaku tanto daijin)⁹ ในขณะที่ไทยมีศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งเป็นส่วนราชการรูปแบบเฉพาะที่ไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง หรือทบวง มีฐานะเป็นนิติบุคคล และอยู่ในบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี¹⁰

จากรัฐชาติสมัยใหม่สู่ความขัดแย้งในพื้นที่-ถ้าหากไม่มีวันนั้น ก็คงอาจจะไม่มีวันนี้?

ลักษณะความคล้ายคลึงทางโครงสร้างของริวกิว-ปาตานี ดังที่กล่าวข้างต้น คงไม่ใช่เรื่องบังเอิญทางประวัติศาสตร์ หากแต่เกิดจากกระบวนการบางอย่างที่มีลักษณะเหมือนกัน นั่นก็คือกระบวนการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ ลองจินตนาการแบบ “Historically If” ว่าถ้าริวกิว กับปาตานีไม่ได้ถูกญี่ปุ่น และสยามผนวก ทั้งสองพื้นที่ก็คงไม่กลายเป็นจังหวัดทางตอนใต้สุดของทั้งสองประเทศ และก็อาจจะไม่มีการต่อต้าน หรือความพยายามเป็นอิสระ จนนำมาสู่ปัญหาความขัดแย้งของทั้งสองพื้นที่ในปัจจุบัน

“

อำนาจรัฐควบคุมผู้คนทางกายภาพ และเข้มงวดต่อการเดินทางข้ามเส้นเขตแดน
แต่ไม่สามารถควบคุมความรู้สึกนึกคิด และกิจกรรมที่อยู่ในจิตใจของผู้คนได้
ดังนั้นผู้ที่ถูกพลักไส ผู้ที่ไม่สามารถกลืนกลาย
และหลอมรวมเข้าสู่วัฒนธรรมศูนย์กลางของชาติ
จึงไม่สามารถหลบหนีจากชาติทางกายภาพได้อย่างเสรี
แต่พวกเขากลับหลบหนีทางจิตใจจาก “ชุมชนกิจกรรม” ของชาติแทน

”

กระบวนการสร้างชาติสมัยใหม่ของญี่ปุ่นและสยามเริ่มต้นในช่วงยุคล่าอาณานิคม หลังจากแรงกดดันของตะวันตก ที่เข้ามาทำสนธิสัญญาทางการค้าที่บังคับให้ญี่ปุ่นและสยามต้องเปิดประเทศยอมรับการค้าเสรี ในกรณีญี่ปุ่นคือการเดินทางเข้ามาของสหรัฐอเมริกาในปีพ.ศ. 2397 นำโดยพลเรือจัตวา Matthew C. Perry เพื่อบังคับให้รัฐบาลโชกุน Tokugawa แห่งเอโดะเปิดประเทศ โดยทำสนธิสัญญา Kanagawa¹¹ ส่วนในกรณีของสยาม ในปี พ.ศ. 2398 อังกฤษ นำโดย Sir John Bowring เข้ามายังสยามเพื่อทำ “หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีระหว่างจักรวรรดิบริเตนกับราชอาณาจักรสยาม” (Treaty of Friendship and Commerce between the British Empire and the Kingdom of Siam)¹² ในสมัยรัชกาลที่ 4

หลังจากการเข้ามาทำสนธิสัญญาของตะวันตก ดังกล่าวข้างต้น ทั้งญี่ปุ่นและสยามได้ปฏิรูปประเทศเพื่อนำไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ตามแบบตะวันตก สำหรับญี่ปุ่นเรียกว่า “การปฏิรูปเมจิ” (Meiji Restoration)¹³ ซึ่งเกิดขึ้นในรัชสมัยจักรพรรดิเมจิ (พ.ศ. 2410-2455) ส่วนการปฏิรูปของสยามเรียกว่า “การปฏิรูปจักร” (Jakri Reform)¹⁴ ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2453)

ภายใต้การปฏิรูปประเทศไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ หนึ่งในกระบวนการสำคัญคือการสร้างชาติสมัยใหม่ ซึ่งนำไปสู่การที่ญี่ปุ่นผนวกอาณาจักรริวกิวเข้าเป็นแคว้นริวกิว(琉球藩 Ryukyu Han) ของญี่ปุ่นในปี พ.ศ.2415¹⁵ ก่อนจะเปลี่ยนแคว้นริวกิวเป็นจังหวัดโองินาวาในปีพ.ศ. 2422¹⁶ ในขณะที่สยามผนวกปาตานีเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสยามอย่างเป็นทางการในปีพ.ศ. 2452 ภายใต้สนธิสัญญาสนธิสัญญาอังกฤษ-สยาม (Anglo-Siamese Treaty 1909)¹⁷

เมื่อพิจารณาช่วงเวลาของการเข้ามาทำสนธิสัญญาของตะวันตก และช่วงการปฏิรูปประเทศไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ ซึ่งอยู่ในช่วงรัชสมัยของญี่ปุ่น และสยาม ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าแทบจะเป็นช่วงเวลาเดียวกัน แต่ญี่ปุ่นสามารถเข้าผนวกริวกิวได้ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2415 ในขณะที่สยามสามารถผนวกปาตานีได้สำเร็จ ในปีพ.ศ. 2452 ซึ่งเป็นเวลาหลังจากที่ญี่ปุ่นผนวกริวกิว 37 ปี

สาเหตุที่ญี่ปุ่นสามารถผนวกอาณาจักรริวกิวได้ทันทีหลังจากการเริ่มต้นยุคเมจิเพียง 5 ปี สามารถกล่าวได้ว่า ญี่ปุ่นมีความได้เปรียบทางภูมิรัฐศาสตร์ที่เป็นเกาะ ส่งผลให้รัฐเจ้าบรรณาการคือราชวงศ์ชิงที่กำลังอ่อนแอไม่สามารถจัดการได้แย่ง หรือส่งกำลังมาต่อต้านการอ้างสิทธิเหนือดินแดนของริวกิวโดยญี่ปุ่นได้

การผนวกริวกิว

กระบวนการผนวกอาณาจักรริวกิวโดยญี่ปุ่นเริ่มต้นจากในปีพ.ศ. 2415 เมื่อรัฐบาลเมจิเรียก กษัตริย์โชไท (尚泰 Sho Tai พ.ศ. 2391- พ.ศ. 2422) ไปเข้าเฝ้าถวายความเคารพแด่สมเด็จพระจักรพรรดิที่กรุงโตเกียว แต่กษัตริย์โชไทเลือกที่จะไม่ไปโดยอ้างว่าทรงประชวร และได้ส่งคนะผู้แทนพระองค์ไปแทน ทั้งนี้คนะผู้แทนพระองค์ของกษัตริย์โชไทได้เข้าพบ รัฐมนตรีต่างประเทศของญี่ปุ่นเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2415 หลังจากนั้นรัฐบาลเมจิได้ออกแถลงการณ์ อ้างถึงอาณาจักรริวกิวทางตอนใต้ว่ามีเชื้อชาติ วิถีชีวิต และภาษาเช่นเดียวกันกับญี่ปุ่น และมีความภักดีต่อ แคว้นซัทซิมะมาเป็นระยะเวลานาน พร้อมกันนั้นยัง แต่งตั้งให้กษัตริย์โชไทเป็นเจ้าปกครองอาณาจักร ริวกิว¹⁸ ซึ่งถูกเปลี่ยนสถานะมาเป็นฮัน (藩 Han) หรือ แคว้นของญี่ปุ่น ในขณะที่แคว้นต่าง ๆ บนแผ่นดินใหญ่ ของญี่ปุ่นเปลี่ยนสถานะเป็นเคน (県 Ken) หรือ จังหวัด (Prefecture) ไปตั้งแต่ปีพ.ศ. 2414 แล้ว

ทางกษัตริย์ผู้ปกครองอาณาจักรริวกิวที่ปราสาทชูริ (首里城 Shuri jo) ได้ร้องขอความช่วยเหลือเกี่ยวกับ เรื่องนี้ไปยังราชวงศ์ชิง แต่ไม่ได้รับการตอบสนองของ ราชวงศ์ชิง ซึ่งยังคงยึดถือกับระบบบรรณาการแบบเก่า ไม่ได้จะแตะระยะสายถึงแผนการเป็นขั้นเป็นตอนในการใช้ วิธีการสร้างความชอบธรรมระหว่างประเทศตามแบบ สมัยใหม่ของญี่ปุ่น¹⁹ ยิ่งไปกว่านั้นในเดือนพฤษภาคม ปีพ.ศ. 2416 Soyeshima Taneomi เอกอัครราชทูต ของญี่ปุ่นได้เดินทางไปปักกิ่ง โดยหนึ่งในภารกิจหลัก ของเขาคือการสร้างความกระจ่างในการอ้างสิทธิ อธิปไตยเหนือดินแดนอาณาจักรริวกิว

ในวันที่ 27 มีนาคม ปีพ.ศ. 2422 Matsuda Michiyuki เลขานุการกระทรวงกิจการภายในของ ญี่ปุ่น (Chief Secretary of Japan's Home Affairs

Ministry) ได้เดินทางมายังปราสาทชูริ และประกาศ ยกระดับสถานะของริวกิวขึ้นเป็นจังหวัดโอกินาวา (Okinawa Prefecture) นับเป็นการผนวกริวกิวเข้า เป็นส่วนหนึ่งของญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการ ปราบปรามการนี้ สร้างความตกตะลึงให้กับรัฐบาลปักกิ่ง โดยรัฐบาล ปักกิ่งก็ไม่ตอบโต้ทางการทหาร แต่ได้แย้งสิทธิ และมีการเจรจากันเกิดขึ้นหลังจากนั้นหนึ่งปีต่อมาในปีพ.ศ. 2423 รัฐบาลปักกิ่งเสนอว่าดินแดนตั้งแต่เกาะทางเหนือ ของโอกินาวา รวมทั้งเกาะอามามิ (Amami Island) เป็นของญี่ปุ่น ส่วนดินแดนทางตะวันตกเฉียงใต้ตั้งแต่ เกาะมียากะ (Miyako Island) และเกาะยาเยยามา (Yaeyama Island) ควรเป็นของจีน ในขณะที่เกาะใหญ่ ของโอกินาวานั้น ทั้งจีน และญี่ปุ่นไม่ควรเข้าไปแทรกแซง โดยควรปล่อยให้ป็นรัฐอิสระและมีเจ้าปกครองตามเดิม ทั้งนี้ญี่ปุ่นได้โต้แย้งข้อเสนอดังกล่าว ส่งผลให้การเจรจา ไม่มีความคืบหน้า และเมื่อจีนพ่ายแพ้ในสงครามจีน- ญี่ปุ่น (Sino-Japanese War พ.ศ. 2437-2438) จีน จึงถูกกันออกไปจากการมีอิทธิพลเหนือดินแดนของ โอกินาวาไปโดยปริยาย²⁰

การผนวกปาตานี

สำหรับการผนวกดินแดนปาตานีของสยามในปี พ.ศ. 2452 เกิดขึ้นก่อนจะสิ้นสุริยกาลของพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเพียง 1 ปี สาเหตุที่ สยามไม่สามารถจัดการผนวกปาตานีได้ทันทีทันใด สามารถกล่าวได้ว่าเป็นเพราะภูมิรัฐศาสตร์ของ สยามที่ตั้งอยู่ระหว่างอาณานิคมของทั้งอังกฤษ และฝรั่งเศส ตลอดรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงต้องจัดการ ปัญหาเรื่องเขตแดนกับทั้งอังกฤษ และฝรั่งเศส ซึ่งเรา มักจะถูกสอนในวิชาประวัติศาสตร์ อย่างน้อยก็ตอนที่ ผู้เขียนยังเป็นนักเรียนมัธยมว่า สยามสูญเสีย ดินแดนให้กับอังกฤษ และฝรั่งเศส

แต่ถ้าพิจารณาตามข้อโต้แย้งของธงชัย วินิจจะกุล ในงาน Siam Mapped: a history of the geo-body (1994)²¹ จะเห็นได้ว่าสยามไม่เคยเสียดินแดน เพราะสยามไม่เคยมีอาณาเขตในฐานะรัฐสมัยใหม่จนกว่าจะมีการทำแผนที่ปักปันเขตแดนกับอังกฤษ และฝรั่งเศส ผู้ที่สูญเสียดินแดนจึงไม่ใช่สยาม แต่เป็นอดีตรัฐบรรณาการที่เกี่ยวข้องกับสยามทั้งหมด รวมทั้งปาตานีด้วย ที่สูญเสียดินแดนของตนให้กับฝรั่งเศส อังกฤษ และสยาม

จากงานของปิยาดา ชลวร (2544)²² ปาตานีเป็นรัฐสุลต่านที่เจริญรุ่งเรืองในฐานะเมืองท่าสำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงการค้าขายทางทะเล ศตวรรษที่ 16-18 ซึ่งขณะนั้นปาตานีไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสยามแต่มีความสัมพันธ์เป็นรัฐบรรณาการ โดยส่งดอกไม้เงิน ดอกไม้ทองมายังสยามภายในทุก ๆ สามปี หลังจากที่ถูกกรุงศรีอยุธยาถูกทำลายโดยพม่า ในปี พ.ศ. 2310 ปาตานีไม่ได้ส่งกองกำลังมาช่วยสยาม และหยุดการส่งดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง

จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2328 ในสมัยรัชกาลที่ 1 สยามได้ส่งทหารมารุกราน บีบบังคับให้ปาตานีอยู่ภายใต้การควบคุมของสงขลา หลังจากนั้นสยามใช้ยุทธศาสตร์การปกครองโดย แบ่งปาตานีออกเป็น 7 หัวเมือง คือ ปัตตานี สายบุรี ยะหริ่ง หนองจิก ยะลา รามัน และระแงะ จนกระทั่งการปฏิรูป 7 หัวเมือง และยกระดับเป็นมณฑลปัตตานีในปี พ.ศ. 2449 ก่อนที่จะผนวกปาตานีเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสยามอย่างเป็นทางการในปีพ.ศ. 2452 โดยได้รับการรับรองจากจักรวรรดอังกฤษภายใต้สนธิสัญญาสนธิสัญญาอังกฤษ-สยาม

นโยบายผสมกลมกลืน Assimilation Policy

หลังจากที่ญี่ปุ่น และสยาม ผนวกริวกิว และปาตานีเข้าเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนรัฐชาติสมัยใหม่ กระบวนการที่ตามมาคือการใช้นโยบายผสมกลมกลืน (Assimilation Policy)

ในกรณีของริวกิว หรือโอกินาวา รัฐบาลเมจิ ได้ใช้นโยบายผสมกลมกลืน ซึ่งเรียกว่า “การกำจัดริวกิว” (琉球処分 Ryukyu shobun) ต่อโอกินาในทันทีหลังจากจัดตั้งจังหวัดโอกินาวาในปี พ.ศ. 2422 ประการแรก ผู้ปกครองโอกินาวาได้เปลี่ยนจากกษัตริย์ริวกิวเป็นผู้ว่าราชการที่ส่งมาจากโตเกียว ต่อมารัฐบาลญี่ปุ่นเปลี่ยนระบบบรรณสิทธิ์ที่ดินจากการจัดสรรใช้ที่ดินร่วมกันโดยชุมชน มาเป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน และมีเป้าหมายที่จะปลูกฝังความรู้สึกเป็นพลเมืองผ่านการทำงานให้กับจังหวัดมากกว่าเพื่อชุมชน นอกจากนี้รัฐบาลญี่ปุ่นยังผสมกลมกลืนชาวโอกินาวาผ่านระบบการศึกษาในโรงเรียนของญี่ปุ่น และบังคับให้ชาวโอกินาวาใช้ชื่อภาษาญี่ปุ่นแทนชื่อในภาษาริวกิว²³

นโยบายผสมกลมกลืนของญี่ปุ่นที่มีต่อโอกินาวา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2422 จนกระทั่งสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2488 ดูเหมือนจะประสบความสำเร็จในการปลูกฝังความจงรักภักดีในหมู่ชาวโอกินาวา ดังที่เห็นได้จากการที่ชาวโอกินาวาเป็นส่วนหนึ่งในการรับใช้กองทัพญี่ปุ่นในการต่อสู้กับกองทัพอเมริกันในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ซึ่งโอกินาวาเป็นดินแดนเดียวในอริบไคโดยญี่ปุ่นที่มีการสู้รบภาคพื้นดิน ส่งผลให้พลเรือนเสียชีวิต 62,489 ราย และผู้คนกว่า 47,000 รายต้องลี้ภัยโดยหลบซ่อนตาม ถ้ำป่า และในฮวงซุ้ย²⁴

ในกรณีปาตานี หรือมณฑลปัตตานี การปฏิรูปการปกครองในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่างปีพ.ศ. 2438 ถึง พ.ศ. 2449 มีการใช้มาตรการประนีประนอมเพื่อปกครองประชาชนในมณฑลปัตตานี

สมิทธิ อ่องสกุล (2521)²⁵ ชี้ให้เห็นว่าหลังจากที่สยามจัดตั้งมณฑลปัตตานีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2449 สยามได้อนุญาตให้สุลต่านแห่ง 7 หัวเมืองเดิม

(ปัตตานี สายบุรี ยะหริ่ง หนองจิก ยะลา รามัน ระแงะ) มีอำนาจในการจัดเก็บภาษีและมีอำนาจตุลาการในการตัดสินคดีต่อไปภายใต้การควบคุมของข้าหลวงที่ส่งมาจากนครศรีธรรมราช ก่อนที่จะผนวกดินแดนอย่างเป็นทางการในปีพ.ศ. 2452

สมชิตีแบ่งการปฏิรูปการปกครองมณฑลปัตตานีออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงแรกคือก่อนปี พ.ศ. 2458 เมื่อสยามค่อย ๆ สถาปนาระบบการปกครองส่วนกลางแบบรวมศูนย์ขึ้น ในสมัยนั้นสยามได้ส่งข้าหลวงจากกรุงเทพฯ ไปมณฑลปัตตานีโดยสยามใช้ระบบการปกครองมีความยืดหยุ่น ต่อประเพณีของชาวมลายูมุสลิมในท้องถิ่น เนื่องจากประชาชนในพื้นที่มีความผูกพันกับชาวมลายูซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ ถ้าสยามใช้นโยบายแข็งกร้าวหากคนในพื้นที่ไม่พอใจต่อต้าน ก่อความวุ่นวาย อาจเป็นเหตุให้อังกฤษเข้าแทรกแซงได้

ช่วงที่ 2 เกิดขึ้นหลัง พ.ศ. 2458 ในสมัยรัชกาลที่ 6 สยามเปลี่ยนนโยบายการปกครองของมณฑลปัตตานี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ยกเลิกการระบบตุลาการตามหลักศาสนาอิสลาม ยิ่งไปกว่านั้นประชาชนในพื้นที่ยังเกิดความไม่พอใจในเรื่องการเก็บภาษี โดยมีการเปรียบเทียบว่าสยามเก็บภาษีในมณฑลปัตตานีมากกว่าที่อังกฤษเก็บจากรัฐอาณานิคมมาลายา ส่งผลให้เกิดการปะทะกันระหว่างคนท้องถิ่นกับข้าราชการสยามในปี พ.ศ. 2465

ช่วงที่ 3 คือระหว่าง พ.ศ. 2466 ถึง พ.ศ. 2474 หลังจากที่เจ้าพระยามรราช (บัน สุขุม) ได้เดินทางไปตรวจราชการที่มณฑลปัตตานี และได้กลับมาทูลรายงานต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงข้อผิดพลาดในนโยบายการปกครองของมณฑลปัตตานี ส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนวิธีการปกครองให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ (2551) กล่าวถึงช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2466 ถึง พ.ศ. 2481 ว่าเป็นช่วงที่ “นโยบาย และการปฏิบัติที่ปราบปรามและกดขี่ กระทั่งกระทั่งคนมลายูมุสลิมในทางวัฒนธรรมและการเมืองแทบไม่มีหรือมีก็น้อยมาก การปะทะลุกฮืออย่างรุนแรงครั้งสุดท้ายระหว่างคนมลายูในอาณาจักรปัตตานีกับกองกำลังรัฐสยามเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2465”²⁶ โดยธเนศ ได้อ้างความเห็นของ Wan Kadir Che Man (อดีตประธาน Bersatu) เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงนโยบายการปกครองของปัตตานีในเวลาต่อมา “แสดงว่ารัฐบาลกรุงเทพฯ คงได้ตระหนักและรู้สึกถึงการเกิดขึ้นของลัทธิชาตินิยมมลายูในหมู่คนมลายูในรัฐตอนเหนือของมลายา และรวมถึงความตั้งใจของพวกเขาในการยื่นมือเข้ามาพรมแดนเข้าช่วยญาติพี่น้องของเขา”

ธเนศกล่าวว่าช่วงพ.ศ. 2475 - พ.ศ. 2491 คือช่วงที่สยามเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตยแบบมีรัฐธรรมนูญ ทำให้ภาพลักษณ์ของรัฐบาลไทย ในสายตาชาวมลายูเปลี่ยน และ“เป็นครั้งแรกที่เกิดมีความรู้สึกของการเป็นส่วนหนึ่งของชาติในหมู่คนมลายูมุสลิม” ผ่านการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ในขณะที่ช่วงพ.ศ. 2482 - พ.ศ. 2487 คือยุคของ “การสร้างชาติ และนโยบายผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม” (พ.ศ. 2482 - พ.ศ. 2487) ธเนศเสนอว่าท่ามกลางสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งจักรวรรดิญี่ปุ่นมีความเข้มแข็ง นายกรัฐมนตรีสยามในขณะนั้นคือ จอมพลป. พิบูลสงคราม ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับญี่ปุ่น เชื่อว่าสยามจะแข็งแกร่งขึ้นได้ด้วยการตามรอยการสร้างชาติแบบญี่ปุ่น

จอมพลป. พิบูลสงคราม ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติรัฐนิยมรวมทั้งหมด 12 ฉบับ โดย

ให้ใช้ทั่วประเทศตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2482 ถึงเดือน มกราคม พ.ศ. 2485 นโยบายดังกล่าวเริ่มต้นจากการเปลี่ยนชื่อประเทศจาก “สยาม” เป็น “ไทย” บังคับให้ชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทั้งหมดกลายเป็นคนไทย เช่น การเรียกคนมลายูว่า “ไทยอิสลาม” รวมถึงควบคุมการใช้ภาษา การแต่งกาย มารยาทและความประพฤติ ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบที่รัฐกำหนด นโยบายดังกล่าวกำหนดบทลงโทษทางกฎหมายแก่ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตาม ชาวมลายูมุสลิมจำนวนมากถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจทำร้าย และถูกจับกุมในข้อหาสวมชุดทางศาสนา นอกจากนี้ รัฐบาลได้สั่งห้ามวันหยุดอิสลามคือวันศุกร์ ยกเลิกไม่ให้มีการใช้กฎหมายอิสลาม ห้ามชาวมลายูเรียนคัมภีร์อัลกุรอาน ห้ามการเรียนภาษามลายู และภาษาอาหรับ รวมถึงให้เปลี่ยนชื่อภาษามลายูเป็นภาษาไทย²⁷

การเกิดขึ้นของกลุ่มต่อต้าน/เรียกร้องการเป็นอิสระ: ปฏิกริยาจากการพยายามหนีออกจากชุมชนจีนตกรรรม

เมื่อพิจารณาระยะเวลาในห้วงประวัติศาสตร์จะเห็นได้ว่า กลุ่มต่อต้าน หรือเรียกร้องการเป็นอิสระทั้งของโอกินาวา และปาตานี ล้วนแล้วแต่ก่อกำเนิดขึ้นหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 หลังปีพ.ศ. 2488

กลุ่มต่อต้าน/เรียกร้องการเป็นอิสระโอกินาวา

1) การเคลื่อนไหวต่อต้านฐานทัพอเมริกัน (米軍基地反対運動 Beigunkichi hantai undo)

การเคลื่อนไหวต่อต้านฐานทัพอเมริกัน โดยผู้อยู่อาศัยในโอกินาวาส่วนใหญ่ไม่ได้สังกัดอยู่ในกลุ่มหรือพรรคใดกลุ่มหนึ่ง แต่การเคลื่อนไหวต่อต้านโดยการชุมนุมประท้วง รวมถึงการชุมนุมระดับพลเมืองของจังหวัด ที่จัดขึ้นเมื่อมีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับฐานทัพเกิดขึ้น ซึ่งเป็นรูปแบบที่ปัจเจกบุคคลมีส่วนร่วมด้วยตนเอง แต่ก็มีองค์กรที่จัดตั้งขึ้น ได้แก่ “คณะกรรมการประสานงานพลเมืองสันติ” (平和市

民連絡会 Heiwa Shimin renko kai) “ศูนย์เคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพ”(平和運動センター Heiwa undo senta) “กลุ่มสตรีเคลื่อนไหวไม่ยอมรับฐานทัพและทหาร” (基地・軍隊を許さない行動する女たちの会 Kichi guntai o yurusanai ko do sur u on na tachi no kai) “คณะกรรมการสันติภาพ”(平和委員会 Heiwa i inkai) และ “กลุ่มเคลื่อนไหวระดับรากหญ้าเพื่อกำจัดฐานทัพสหรัฐฯ ออกจากโอกินาวา/ญี่ปุ่น”(沖縄・日本から米軍基地をなくす草の根運動 Okinawa Nihon kara beigunkichi o nakusu kusanone undo) เป็นต้น²⁸

2) ขบวนการเรียกร้องเอกราชริวกิว (琉球独立運動 Ryukyu dokuritsu undo)

ขบวนการเรียกร้องเอกราชริวกิว เป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้โอกินาวาเป็นอิสระในฐานะริวกิว นำโดย “สโมสรคาริยูชิ” (かりゆしクラブ Kari yushi kurabu) ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปีพ.ศ. 2513 เดิมชื่อ “พรรคเอกราชริวกิว” (琉球独立党 Ryukyu dokuritsu to) เป็นกลุ่มการเมืองที่สนับสนุนเอกราชของริวกิว ซึ่งสนับสนุนระบบหนึ่งประเทศสองระบบ โดยเรียกร้องเอกราชผ่านการประท้วง และการโฆษณา รวมทั้งส่งผู้สมัครลงแข่งขันในการเลือกตั้งต่าง ๆ แต่ยังไม่สามารถได้ที่นั่งในการเลือกตั้ง²⁹

3) “สมาคมการศึกษาที่ครอบคลุมเพื่อความเป็นอิสระของชนชาติริวกิว” (琉球民族独立総合研究学会 Ryukyu minzoku dokuritsu sogo kenku gakkai) หรือชื่อในภาษาอังกฤษคือ ACSILs (The Association of Comprehensive Studies for Independence of the Lew Chewans)

สังเกตได้ว่าชื่อสมาคมในภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Lew Chewans” ออกเสียงว่า “ลิวฉิว” ซึ่งเป็นเสียงในภาษาจีนที่ใช้เรียก “ริวกิว” ตั้งแต่ราชวงศ์หมิง แต่ตัวอักษรในภาษาจีน และตัวคันจิในภาษาญี่ปุ่นใช้ตัวเดียวกันคือ 琉球

สมาคมนี้ก่อตั้งขึ้นในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2556 โดยอาจารย์ และนักวิจัยมหาวิทยาลัย เป็นสมาคมวิชาการที่กำหนดให้สมาชิกต้องเป็นผู้ที่มีเชื้อสายริวกิว สมาคมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการวิจัย อภิปราย และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้ได้รับเอกราชจากญี่ปุ่นในริวกิว และถอนฐานทัพทหารทั้งหมดโดยยื่นกรานถึง “สิทธิในการตัดสินใจด้วยตนเอง” และ “สิทธิของชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์” ภายใต้อนุสัญญาระหว่างประเทศ ปัจจุบันทางสมาคมได้นำเสนอผลการวิจัยในสหประชาชาติและการประชุมระหว่างประเทศ เพื่อพยายามเชื่อมโยงพวกเขาเข้ากับความคิดอื่นในระดับโลก³⁰

Matsushima Yasukatsu (2012) หนึ่งในตัวแทนของสมาคม ได้เขียนคำนำในหนังสือของเขาชื่อ “เส้นทางสู่อิสรภาพของริวกิว: ชาตินิยมริวกิวต่อต้านลัทธิล่าอาณานิคม”(琉球独立への道—植民地主義に抗う琉球ナショナリズム Ryukyu dokuritsue no michi —shokuminchi shugi ni aragau Ryukyu nashonarizumu) ไว้ว่า

“ผมเป็นผู้รักชาติริวกิว แต่ไม่ใช่ชาตินิยม ปัจจุบันริวกิวเป็นชาติที่ไม่มีประเทศ ...ริวกิวเคยเป็นประเทศเอกราช แต่รัฐบาลญี่ปุ่นใช้กองทัพบกเข้ายึดและลักพาตัวกษัตริย์ไปยังโตเกียว พวกเขาเลือกปฏิบัติต่อชาวริวกิวและทำให้พวกเราเป็นหินกันคลื่นในสงครามแปซิฟิก แม้กระทั่งหลังจากการปกครองของทหารสหรัฐฯ หลังสงครามและ ‘การกลับมาสู่อธิปไตยญี่ปุ่น’ ในปี 1972 ก็ไม่มีกระบวนการลงประชามติอย่างเป็นทางการ ตอนนี้ก็ยังคงถูกยึดเยียดฐานทัพอเมริกัน การพัฒนาที่นำโดยรัฐ การขูดรีดโดยบริษัทญี่ปุ่น ฯลฯ ริวกิวเป็นอาณานิคมของญี่ปุ่น”³¹

กลุ่มต่อต้าน/เรียกร้องการเป็นอิสระปาตานี

1) BNPP (Barisan Nasional Pembebasan Patani) แนวร่วมปลดปล่อยแห่งชาติปาตานี³²

ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2502 ภายในปี พ.ศ. 2533 เปลี่ยนชื่อเป็น BIPP ตามขบวนการแบ่งแยกดินแดนอิสลามทั่วโลก และกิจกรรมในประเทศไทยสิ้นสุดลงในต้นปี พ.ศ. 2545

2) BRN (Barisan Revolusi Nasional Melayu Patani) แนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมลายูปาตานี³³

ก่อตั้งขึ้นในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2506 โดย Ustadz Haji Abdul Karim Hassan มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพรรคคอมมิวนิสต์มลายา ได้รับอิทธิพลจากอุดมการณ์สังคมนิยมกลุ่มอาหรับ

3) PULO (Patani United Liberation Organization) องค์การปลดปล่อยสหปาตานี³⁴

ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2511 ในอินเดีย โดย Kabir Abdul Rahman ซึ่งเป็นขุนนาง และนักวิชาการอิสลามปาตานีที่ได้รับการศึกษาจากตะวันออกกลาง เป้าหมายคือการสร้างรัฐอิสลามที่เป็นอิสระผ่านการต่อสู้ด้วยอาวุธ อย่างไรก็ตามขบวนการนี้ลดบทบาทลงช่วงกลางทศวรรษ 2530 เนื่องจากสมาชิกอาวุโสหลักหนีไปยุโรป มีความพยายามที่จะฟื้นฟูองค์กรอีกครั้ง จึงมีการประชุมสภาการรวมชาติของผู้นำ PULO หลัก 40 คนจากประเทศไทย ยุโรป และตะวันออกกลาง จัดขึ้นที่เมืองดามัสกัสในปี พ.ศ. 2548

4) GMIP (Gerakan Mujahideen Islam Patani) มุจาฮิดีนอิสลามปาตานี³⁵

ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2529 โดย Wae-Hama และ Wae-Yuso อย่างไรก็ตาม ขบวนการนี้ได้ยุติบทบาทในปี พ.ศ. 2536 เนื่องจากความขัดแย้งภายใน ได้รับการรื้อฟื้นขบวนการในปี พ.ศ. 2538 โดย Nasori Saesaeng (Awae Kaelae), Jehku Mae Kuteh (Doromae Kuteh), Nasae Saning และนักรบมุจาฮิดีนที่เคยผ่านศึกอัฟกานิสถานหลายคน ในช่วงทศวรรษ 2530

5) Bersatu (The United Front for the independent of Pattani) ขบวนการร่วมเพื่อเอกราชปาตานี³⁶

ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2532 เพื่อจุดประสงค์ในการรวมกลุ่มปลดแอกปาตานีทั้งหมดเข้าด้วยกัน กลุ่มที่เข้าร่วม ได้แก่ BRN, BNPP, Mujahideen Patani และ PULO ใหม่

6) KBKP (Komiti Bertindak Kemerdekaan Patani) คณะทำงานเพื่อเอกราชปาตานี³⁷

ก่อตั้งเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2538 ที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ กลุ่มเรียกร้องเอกราชหลายกลุ่มรวมตัวกันเพื่อเจรจากับรัฐบาลไทย

7) MPRMP (Majlis Permesyuaratan Rakyat Melayu Patani) สมัชชาประชาชนชาวมลายูปาตานี³⁸

ก่อตั้งเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2540 โดย Bersatu โดยเชิญกลุ่มอื่นๆ เข้าร่วมเพื่อรวมการต่อสู้ของขบวนการต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพ เพิ่มอำนาจต่อรองกับรัฐบาลไทย เน้นการต่อสู้ตามหลักศาสนาและพยายามยกระดับองค์กรขึ้นเป็นรัฐบาลพลัดถิ่นของรัฐปาตานีโดยมีผู้นำศาสนาอิสลามทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาสภา ขบวนการนี้กำหนดให้วันที่ 15 มิถุนายนให้เป็นวันชาติของชาวมลายู เนื่องจากโอกาสที่กษัตริย์ปาตานีทรงเปลี่ยนศาสนาจากพุทธศาสนามาเป็นศาสนาอิสลาม ในวันที่ 15 มิถุนายน ปี พ.ศ. 1457

8) PMP (Penya Merdeka Patani) องค์การเยาวชนกู้ชาติปาตานี³⁹

ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2544 โดยได้รับการสนับสนุนจาก BRN ในการฝึกเยาวชนให้ใช้อาวุธ รบแบบกองโจร แฝงตัวเพื่อต่อต้านรัฐไทย

9) MARA Patani (Majlis Syura Patani) มาราปาตานี⁴⁰

ริเริ่มก่อตั้งโดยสมาชิก BRN เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2014 ในรูปแบบของสภา MAJLIS SYURA PATANI

ในภาษาอังกฤษเรียกว่า PATANI CONSULTATIVE SOUNCIL (PCC) วัตถุประสงค์เพื่อมีส่วนร่วมในการเจรจาอย่างสันติกับรัฐบาลไทย และเพื่อให้ได้รับการยอมรับเกี่ยวกับ “สิทธิในการตัดสินใจด้วยตนเองของประชาชนปาตานี” ในระดับสากล โดยกลุ่มที่เข้าร่วมมีดังนี้

1. Barisan Revolusi Nasional - BRN Action Group
2. Barisan Islam Pembebasan Patani (BIPP)
3. Pertubuhan Persatuan Pembebasan Patani (PULO-P4)
4. Pertubuhan Pembebasan Patani Bersatu (PULO-dspp)
5. Pertubuhan Pembebasan Patani Bersatu (PULO-mkp)
6. Gerakan Mujahidin Islam Patani (GMIP)

ปฏิริยาจากการพยายามหนีออกจากชุมชนจินตกรรม

ผู้เขียนเสนอว่าการเกิดขึ้นของกลุ่มต่อต้าน/เรียกร้องการเป็นอิสระทั้งของโกลินาวา และปาตานี เป็นปฏิริยาจากการพยายามหนีออกจาก “ชุมชนจินตกรรม” หรือว่า “ชาติ” โดยได้รับแรงบันดาลใจและอธิบายต่อยอดโดยใช้พื้นฐานแนวคิดจากงานของ Benedict Anderson และ James C. Scott

นิยาม “ชุมชนจินตกรรม”

Benedict Anderson (1991) กล่าวเกี่ยวกับ “ชาติ” ใน “Imagined Communities”: The Origins and Popularity of Nationalism” ไว้ว่า

“ชาติคือ ชุมชนจินตกรรมการเมืองและจินตกรรมขึ้นโดยมีทั้งอธิปไตยและมีขอบเขตจำกัดมาตั้งแต่กำเนิด

ชาติถูกจินตกรรมขึ้นก็เพราะว่าสมาชิกของชาติที่แม้จะเล็กที่สุดก็ตาม แม้จะไม่เคยรู้จักเพื่อนสมาชิกร่วมชาติทั้งหมดของตนไม่เคยพบเห็นเขาเหล่านั้น

ทั้งหมด หรือไม่เคยแม้กระทั่งได้ยินชื่อเสียงเรียงนาม พวกเขาเหล่านั้นก็ทำตาม กระนั้นในจิตใจของแต่ละคน ก็มีภาพพจน์ของความเป็นชุมชนร่วม

...ชาติ ถูกจินตกรรมขึ้นมาอย่างมีขอบเขตจำกัด เพราะแม้ว่ากระทั่งชาติที่ใหญ่โตที่สุด ที่ถึงแม้จะมี ประชาชนพลเมืองเป็นพันล้านคนก็มีเขตแดนจำกัด สุดเขตแดนก็ยังมิชาติอื่นอยู่ด้วย ไม่มีชาติใดที่จะ จินตกรรมตนเองได้ว่ามีเขตแดนครอบคลุมมนุษยชาติ ทั้งหมด

...ชาติ ถูกจินตกรรมขึ้นให้มีอธิปไตยก็เพราะ ความคิดเกี่ยวกับชาติ เกิดขึ้นมาในยุคสมัยแห่งภูมิธรรม และการปฏิบัติ ที่กำลังบ่อนทำลายความชอบธรรม ของอาณาจักรและราชวงศ์

...ท้ายที่สุด ชาติ ถูกจินตกรรมขึ้นเป็นชุมชนก็ เพราะชาติถูกทำให้โดเด่นใจว่าเป็นภราดรภาพอันลึกซึ้ง และเป็นแนวระนาบแม้ว่าจะมีความไม่เสมอภาค มีการกดขี่ขูดรีดดำรงอยู่ในแต่ละชาตินั้นก็ตาม⁴¹

ผู้เขียนมีข้อสังเกต ว่าหาก “ชาติ” คือ “ชุมชน จินตกรรมการเมือง” จริงตามทฤษฎีของ Anderson ก็สามารถอนุมานได้ว่า “ชาติ” จำเป็นต้องมี องค์ประกอบ หรือปัจจัยบางอย่างเพื่อให้คนในชาติจินตกรรมถึงว่าเป็นชุมชนเดียวกัน การค้นหาวัจินตกรรมแบบเดียวกัน นั้นถูกสร้างขึ้นมาอย่างไร เท่ากับเป็นการตอบคำถาม ว่า “ชาติ” นั้น ๆ ถูกสร้างขึ้นมาอย่างไร

ผู้เขียนมีคำถามจากการอ่านงานของ Anderson ว่า 1) อะไรจะเกิดขึ้นหากมีจินตกรรมที่แตกต่างกันใน รัฐชาติเดียวกัน? 2) จินตกรรมที่แตกต่างกันจะนำไป สู่ความขัดแย้งหรือไม่? 3) หรือความขัดแย้งบางอย่าง ที่เกิดขึ้นในรัฐชาติสามารถระบุงถึงจินตกรรมที่แตกต่างกันได้?

นิยาม “หนีออกจากชุมชนในจินตกรรม”

สาเหตุที่ผู้เขียนใช้คำว่า “หนีออกจาก” ชุมชนใน จินตกรรม เนื่องจากได้รับแรงบันดาลใจมาจากการงานของ

James C. Scott (2009) ใน The Art of Not Being Governed: An Anarchist History of Upland⁴²

Scott กล่าวถึงรัฐก่อนสมัยใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่าเป็น “เสมือนเครื่องจักรรวมประชากรเข้า สู่ศูนย์กลาง” (The state as centripetal population machine) ซึ่งรัฐเหล่านี้เป็นรัฐที่ตั้งอยู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำ ใกล้แหล่งทำนาทน้ำ (Wet-rice core) หรือเรียกอีก อย่างว่า “รัฐข้าวเปลือก” (Padi state) ฐานอำนาจ ของรัฐเหล่านี้คือ การควบคุมแรงงานมนุษย์ เท่ากับ การควบคุมดินแดน รัฐที่มีประชากรมากขึ้น ก็จะมี ผลผลิตข้าวมากขึ้น มีความสามารถในการทำสงคราม และเพิ่มจำนวนประชากรผ่านการกวาดต้อนเชลยศึก มาเป็นไพร่ และทาสในศูนย์กลางของอาณาจักร “การรวมศูนย์กำลังคนจึงเป็นหัวใจสำคัญของอำนาจ ทางการเมืองในช่วงเวลา ก่อนสมัยใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” (The concentration of manpower was the key to political power in premodern Southeast Asia)⁴³

“...การเพิ่มขึ้นของ ‘รัฐข้าวเปลือก’ ในหุบเขาที่ ทรงอำนาจ อันเนื่องมาจากปัจจัยด้านประชากร และการใช้กำลังทหารที่เหนือกว่าต่อสังคมเล็ก ๆ อื่น ๆ นำมาซึ่งกระบวนการสองด้าน ด้านหนึ่งก่อให้เกิด ‘การดูดกลืน’ (Absorption) และ ‘การกลืนกลาย’ (Assimilation) ส่วนอีกด้านหนึ่งก่อให้เกิด ‘การขับไล่’ (Extrusion) และ ‘การหลบหนี’ (Flight) ผู้ที่ถูกดูดกลืน จะหายไปในสังคมที่แตกต่าง แม้ว่าพวกเขาจะให้สีสัน ทางวัฒนธรรมแก่การผสมผสานที่เป็นตัวแทนของ วัฒนธรรมหุบเขาก็ตตาม ส่วนผู้ที่ถูกขับไล่ หรือหลบหนี มักจะมุ่งหน้าไปยังที่หลบภัยที่ห่างไกลกว่าในแผ่นดิน โดยปกติที่ระดับความสูงที่สูงขึ้น...”⁴⁴

...ในขณะที่เครื่องจักรกำลังคน (Manpower machine) จับและดูดกลืนประชากร ในขณะเดียวกัน พวกเขายังขับไล่ประชากรให้หนีออกจากจากรัฐไปยัง

เชิงเขาและสร้างเขตแดน “อานารยชน” ขึ้นมา”⁴⁵

พื้นที่สูง หรือเชิงเขา ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของการหลบหนีดังกล่าวถูกเรียกว่า “Zomia” Scott เสนอว่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บนที่สูง ซึ่งถูกมองว่าเป็น “อานารยชน” แท้จริงแล้วมีสังคมและความเป็นอยู่อย่างชาญฉลาดในการเอาตัวรอด เพื่อไม่ให้อยู่ใต้อำนาจการปกครองของรัฐราบลุ่ม หรืออาจกล่าวได้ว่าพวกเขามี “ศิลปะในการไม่ให้ถูกปกครอง” ดังชื่อหนังสือ “The Art of Not Being Governed”

เมื่อเปรียบเทียบรัฐชาติสมัยใหม่กับรัฐก่อนสมัยใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามข้อเสนอของ Scott ผู้เขียนเห็นว่ารัฐชาติสมัยใหม่เป็น “เสมือนเครื่องจักรรวมดินแดนเข้าสู่ศูนย์กลาง” (The state as centripetal territory machine) กล่าวคือ รัฐชาติสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับการครอบครองดินแดนมากกว่าแรงงานคน ด้วยแนวคิดอธิปไตยเหนือดินแดน รัฐชาติสมัยใหม่สร้างอาณาเขตโดยการลากเส้นแบ่งเขตแดนบนพื้นโลก บังคับให้คนที่อยู่ภายในเขตแดนนั้น ๆ กลายเป็นพลเมืองของตน อำนาจรัฐควบคุมผู้คนทางกายภาพ และเข้มงวดต่อการเดินทางข้ามเส้นเขตแดน แต่ไม่สามารถควบคุมความรู้สึกนึกคิดและจิตกรรมที่อยู่ในจิตใจของผู้คนได้ ดังนั้นผู้ที่ถูกผลักดัน ผู้ที่ไม่สามารถกลืนกลาย และหลอมรวมเข้าสู่วัฒนธรรมศูนย์กลางของรัฐชาติจึงไม่สามารถหลบหนีจากรัฐชาติทางกายภาพได้อย่างเสรี แต่พวกเขากลับหลบหนีทางจิตใจจาก “ชุมชนจิตกรรม” ของรัฐชาติแทน การเกิดขึ้นของกลุ่มต่อต้าน/เรียกร้องการเป็นอิสระในไอกินาวา และปาตานีที่นิยาม “ชุมชนในจิตกรรม” ของตนเองแตกต่างจากของรัฐชาติกระแสหลักจึงเป็นปฏิกิริยาของ “การหนีออกจากชุมชนจิตกรรม” ของญี่ปุ่น และไทย

เมื่อพิจารณาปัญหาความขัดแย้งในไอกินาวา และปาตานี จะเห็นได้ว่า รัฐญี่ปุ่นจินตกรรมถึง

“การดำรงอยู่ของฐานทัพอเมริกันในไอกินาวา” ว่าเป็น “หลักประกันของความมั่นคงแห่งชาติญี่ปุ่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออก”⁴⁶ แต่ประชาชนคนไอกินาวากลั้มอง “การดำรงอยู่ของฐานทัพอเมริกันในไอกินาวา” ว่าเป็น “สัญลักษณ์ของการกดขี่ ความไม่ยุติธรรม และการถูกปฏิบัติจากเจ้าลัทธิอาณานิคม”

ในขณะที่รัฐไทยจินตกรรมถึง การสร้าง “เหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้” ว่าเป็นความพยายาม “แบ่งแยกดินแดน” ซึ่งขัดกับจิตกรรมของชาติไทยกระแสหลัก ที่ถูกเขียนไว้ในรัฐธรรมนูญทุก ๆ ฉบับว่า “ประเทศไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะแบ่งแยกไม่ได้” ผู้เคลื่อนไหวเรียกร้องเอกราชกลับมองการสร้าง “เหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” ว่า “เป็นสิทธิอันชอบธรรมของชาติมลายู ในการต่อสู้ และปลดปล่อยปัตตานี (ปาตานี) จากสยาม หรือไทย”⁴⁷

การสื่อสารในพื้นที่สาธารณะ-ทางออกและความท้าทายของรัฐญี่ปุ่น และรัฐไทยในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในไอกินาวาและปาตานี

นิยาม “ความขัดแย้ง” (Conflict) และข้อจำกัดของการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ผู้เขียนใช้นิยาม “ความขัดแย้ง” ของ Kenneth E. Boulding (1962)⁴⁸ หนึ่งในผู้ริเริ่มให้นิยาม “ความขัดแย้ง” ซึ่ง Boulding ได้เสนอว่า “ความขัดแย้งอาจนิยามได้ว่าเป็นสถานการณ์การแข่งขันที่มีกลุ่มคนมากกว่าหนึ่งฝ่ายตระหนักถึงความไม่ลงรอยกันของตำแหน่งในอนาคตที่อาจเกิดขึ้น และแต่ละฝ่ายต้องการครอบครองตำแหน่งที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของอีกฝ่าย”

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ได้แก่ การแก้ไขความขัดแย้ง (Conflict Resolution)

และการจัดการความขัดแย้ง (Conflict Management) มุ่งเน้นที่จะลดหรือขจัดความเป็นปรปักษ์ระหว่างฝ่ายที่ขัดแย้งกัน

แนวทางการแก้ไขความขัดแย้ง (Conflict Resolution) ให้ความสำคัญกับบทบาทการสนับสนุนจากบุคคลภายนอก (บุคคลที่สาม) ในการผลักดันให้คู่ขัดแย้งออกจากตำแหน่งสภาวะ Zero-Sum Game (สถานการณ์หรือการแข่งขัน ที่ผลได้ของฝ่ายหนึ่งจะเท่ากับผลเสียรวมกันของฝ่ายอื่น ๆ) ไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็นบวก ในขณะที่แนวทางการจัดการความขัดแย้ง (Conflict Management) มุ่งเน้นไปที่การแสวงหาการจัดการควบคุม และเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง⁴⁹

ผู้เขียนเห็นว่า ทั้งสองแนวทางแก้ไขความขัดแย้งดังกล่าวมีข้อจำกัดดังต่อไปนี้ ประการแรกคือใครสามารถเป็นบุคคลภายนอก (บุคคลที่สาม) ที่ได้รับการยอมรับจากคู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่าย ประการที่สองคือฝ่ายที่มีอำนาจเข้มแข็งกว่า (เช่น รัฐบาล) มีแนวโน้มที่จะพยายามชนะให้ได้ตำแหน่ง Zero-Sum Game แทนที่จะเจรจา กับฝ่ายที่อ่อนแอกว่า (เช่น เทศบาล เอกชน ขบวนการทางสังคม ฯลฯ) หรือยอมรับการไกล่เกลี่ยจากบุคคลภายนอก หรือฝ่ายที่สาม

ถ้าการเกิดขึ้นกลุ่มต่อต้าน/เรียกร้องการเป็นอิสระในไอกินาว่า และปาตานีเป็นผลมาจาก “ปฏิริยาการหนีออกจากชุมชนจินตกรรม” ดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนเชื่อว่าการสื่อสารกันในพื้นที่สาธารณะ เป็นทางออก และความท้าทายของรัฐญี่ปุ่น และรัฐไทย ในการแก้ไขปัญหความขัดแย้งในไอกินาว่า และปาตานีอย่างยั่งยืน เพราะนอกจากเสียงในพื้นที่สาธารณะจะกลายเป็นฝ่ายที่สามในการถ่วงดุลระหว่างคู่ขัดแย้ง ซึ่งก็คือรัฐ และฝ่ายต่อต้าน/เรียกร้องการเป็นอิสระแล้ว การสื่อสารกันอย่างมีเหตุผลในพื้นที่สาธารณะที่ปลอดภัยจะนำไปสู่การถกเถียง การวิพากษ์

ทางความคิด ที่จะทำให้ผู้คนเข้าใจใน “จินตกรรม” ที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจนำไปสู่การมี หรือสร้าง “จินตกรรมร่วม” ซึ่งเป็นเรื่องของความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจที่เกิดขึ้นได้จากความยินยอม และเห็นพ้องร่วมกันของแต่ละบุคคล โดยรัฐไม่สามารถผูกขาด หรือควบคุมบังคับให้ผู้คนมีเหมือนกันตามที่รัฐกำหนด

ผู้เขียนพบว่า ในขณะที่ “ปฏิริยาการหนีออกจากชุมชนจินตกรรม” ก่อให้เกิดความขัดแย้งในทั้งสองพื้นที่ อีกด้านหนึ่งการดำรงอยู่ของความขัดแย้งก็มีส่วนสร้าง “ชุมชนจินตกรรม” ของทั้งสองพื้นที่เช่นเดียวกัน เนื่องจากในจิตสำนึกของคนทั้งสองพื้นที่ “ความขัดแย้ง” เป็นปัจจัยหนึ่งที่คนในพื้นที่สามารถ “จินตกรรม” ถึงร่วมกันได้ว่าเป็นสิ่งที่พวกเขาประสบพบเจอ และต้องเผชิญร่วมกัน ภายในพื้นที่ซึ่งเป็นชุมชนเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้น “ความขัดแย้ง” ทำให้พื้นที่ของพวกเขามีความแตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ภายในประเทศ

แนวคิด “พื้นที่สาธารณะ” (Public Sphere)

คำว่า “พื้นที่สาธารณะ” ในที่นี้ มาจากคำว่า “Public Sphere” ในงานเขียนของ Jurgen Habermas ซึ่งในภาษาไทยมีการแปลโดยใช้คำว่า “ปริมณฑลสาธารณะ” เช่นกัน แต่ในที่นี้ผู้เขียนเลือกใช้คำว่า “พื้นที่สาธารณะ”

Habermas กล่าวถึง “พื้นที่สาธารณะ” ใน The Structural Transformation of Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society ว่า เป็นพื้นที่ที่อยู่ระหว่าง “สังคมการเมือง” (Political Society) และ “ประชาสังคม” (Civil Society) เช่น คาเฟ่ หรือร้านเสริมสวยที่เกิดขึ้นในยุโรปในศตวรรษที่ 17 และ 18 ซึ่งเป็น “พื้นที่ส่วนตัว” (Private Spaces) และเป็นส่วนหนึ่งของประชาสังคมที่ผู้คนมาพบปะอภิปรายในหัวข้อเกี่ยวกับ “สาธารณะ” (Public) เช่น

เรื่องการเมือง และการปกครอง แต่ไม่ได้รับอิทธิพลจากสถาบันทางการเมืองการปกครอง เช่น ราชวงศ์และศาสนจักร เนื่องจากเป็น “พื้นที่ส่วนตัว” (Private Spaces)

ต่อมาพื้นที่เหล่านี้ไม่เพียงกลายเป็นพื้นที่พูดคุยและถกเถียงประเด็นทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ต่อสู้ทางการเมืองของชนชั้นกลางด้วย เพราะเป็นช่องทางให้ชนชั้นกลางมีส่วนร่วมทางการเมือง และเป็นช่องทางในการตรวจสอบอำนาจรัฐ การเกิดขึ้นของ “พื้นที่สาธารณะ” ใหม่ ๆ กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสื่อ และสิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์เริ่มได้รับความนิยมในศตวรรษที่ 18 ไม่เพียงแต่เป็นศูนย์กลางในการเก็บรวบรวม ข้อมูลของผู้คนเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่ที่กลุ่มผลประโยชน์แสดงความคิดเห็นด้วย

Habermas ได้อธิบายว่า หลังจากนั้น “พื้นที่สาธารณะ” ดังกล่าวได้เสื่อมถอยลงด้วยเหตุผลสามประการ ประการแรก “พื้นที่สาธารณะ” เปลี่ยนจากพื้นที่ทางการเมืองที่ชนชั้นกลางอภิปรายเรื่องการเมืองไปเป็นพื้นที่ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง ได้แก่ พื้นที่ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เช่น สวนสนุกหรือโรงภาพยนตร์ประการที่สอง สื่อได้เปลี่ยนจากการเป็นสื่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เรียกว่า “สื่อการเมือง” (Political Press) มาเป็นสื่อเพื่อการพาณิชย์ที่เรียกว่า “สื่อเชิงพาณิชย์” (commercial Press) ประการที่สาม “พื้นที่สาธารณะ” ในปัจจุบันเป็นสถานที่สำหรับให้ประชาชนลงคะแนนเสียง แต่ความคิดเห็นของบุคคลที่แสดงออกมานั้นกลับสรุปโดยรวม ซึ่งแตกต่างจาก “พื้นที่สาธารณะ” ในอดีตที่ผู้คนพูดคุยกันโดยตรง⁵⁰

“พื้นที่สาธารณะ” กับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในไอกินาวา และปาตานี

แนวคิด “พื้นที่สาธารณะ” ของ Habermas อาจมีผู้โต้แย้งว่าเป็นแนวคิดเชิงอุดมคติ แต่ก็มีนักวิชาการนำแนวคิดดังกล่าวมาปฏิบัติจริงจนเกิดผลสะท้อนบางอย่างในสังคม

ในกรณีของปาตานี จากการที่ผู้เขียนเก็บข้อมูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 จนถึงปี พ.ศ. 2566 โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกภาคประชาสังคม และนักวิชาการในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าในพื้นที่มีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยการที่นักวิชาการมีบทบาทในการสร้างพื้นที่กลางที่เป็นพื้นที่สาธารณะตามแนวคิด Habermas โดยเปิดให้ประชาชน และผู้สนใจสามารถเข้ามาแลกเปลี่ยนพูดคุย และอภิปรายเกี่ยวกับการแก้ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ ยิ่งไปกว่านั้นยังใช้พื้นที่ของสื่อในการสื่อสารสาธารณะไปถึงภาคประชาสังคม จนกระทั่งมีส่วนในการผลักดันให้ฝ่ายรัฐ และกลุ่มผู้เห็นต่างเปิดโต๊ะเจรจาสันติสุข โดยมีมาเลเซียเป็นผู้อำนวยความสะดวก แต่ที่ไอกินาวายังไม่มีพื้นที่กลาง ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเข้ามาแลกเปลี่ยนพูดคุย และอภิปรายเกี่ยวกับการแก้ปัญหาความขัดแย้งเรื่องฐานทัพอเมริกา

ผู้เขียนรู้สึกแปลกใจว่าภายใต้บริบทการควบคุมของกฎหมายความมั่นคงและกฎอัยการศึก เพื่อจำกัดสิทธิของประชาชน ซึ่งบั่นทอนความเป็นประชาธิปไตยในปาตานี เหตุใดจึงมีการริเริ่ม และสามารถจัดตั้ง “พื้นที่สาธารณะ” เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ ในขณะที่ภายใต้บริบทของญี่ปุ่น ซึ่งมีประชาธิปไตย และการกระจายอำนาจก้าวหน้ากว่าประเทศไทย ทำไมไอกินาวาจึงยังไม่มี “พื้นที่สาธารณะ” ในการแก้ไข

ความขัดแย้งดังเช่นที่เกิดขึ้นในปาตานี และมีความเป็นไปได้หรือไม่ที่จะใช้โมเดลของปาตานีในการริเริ่มเพื่อก่อให้เกิดการสร้าง “พื้นที่สาธารณะ” ในการแก้ไขความขัดแย้งที่โอกินาวา ซึ่งผู้เขียนกำลังทำวิจัยต่อเนื่องในงานศึกษาหลังปริญญาเอกในปัจจุบัน

unสรุป

วิวกวกับปาตานีเป็นจักรวาลคู่ขนานใน Multiverse ของประวัติศาสตร์ สังคม การเมืองบนความขัดแย้งเดียวกัน เนื่องจากทั้งสองพื้นที่มีความคล้ายคลึงเชิงโครงสร้างเนื่องจากการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ของทั้งไทย และญี่ปุ่น ที่ถูกแรงกดดันภายนอกจากประเทศตะวันตกสมัยยุคล่าอาณานิคมในห้วงเวลาใกล้เคียงกัน กระบวนการใช้นโยบายผสมกลมกลืนผลักดันให้กลุ่มคนส่วนหนึ่งเกิดการต่อต้าน/เรียกร้องอิสรภาพ ซึ่งเป็นปฏิกิริยาของการหนีออกจาก “ชุมชนจินตกรรม” จนนำมาสู่ความขัดแย้งของทั้งสองพื้นที่

ในขณะเดียวกันการดำรงอยู่ของความขัดแย้ง ก็มีส่วนสร้าง “ชุมชนจินตกรรม” ของทั้งสองพื้นที่ เป็นปัจจัยหนึ่งที่คนในพื้นที่สามารถ “จินตกรรม” ถึงร่วมกันได้ว่าเป็นสิ่งที่พวกเขาประสบพบเจอ และต้องเผชิญร่วมกันในฐานะคนในชุมชนเดียวกัน

ปาตานีมีพื้นที่สาธารณะที่เรียกว่าพื้นที่กลาง โดยมีนักวิชาการ ภาคประชาสังคม เป็นผู้มีบทบาทนำในการก่อร่างพื้นที่สาธารณะ ซึ่งประชาชนมาร่วมตัวพูดคุย และหาทางออกเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งจากความไม่สงบในพื้นที่ โดยมีการนำเสนอผ่านสื่อ และเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถผลักดันให้รัฐบาลไทย และขบวนการต่อต้านรัฐบาล/เรียกร้องอิสรภาพ มีการตั้งโต๊ะเจรจาเพื่อพูดคุยสันติภาพ แต่ในโอกินาวา ยังไม่มี “พื้นที่สาธารณะ” ที่ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเข้ามาแลกเปลี่ยน พูดคุย และอภิปรายเกี่ยวกับการแก้ปัญหาความขัดแย้งเรื่องฐานทัพอเมริกา ●

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย สนับสนุนโดย Japan Society for the Promotion of Science (JSPS)

1. Grant-in-Aid for Early-Career Scientists, Fiscal Year 2022-2024, Project/Area Number: 22K13548, “Formation and Possibility of ‘a Public Sphere’ for Conflict Resolution—Analyzing Case Studies of Thailand’s Deep South and Okinawa, Japan,” (Principal Investigator: Tanapat Jundittawong)

2. Fund for the Promotion of Joint International Research (Fostering Joint International Research (B)), Fiscal Year 2020-2024, Project/Area: 20KK0040, “The Processes of Civil Society Formations and Development in Thailand,” (Principal Investigator: Noriyuki Suzuki)

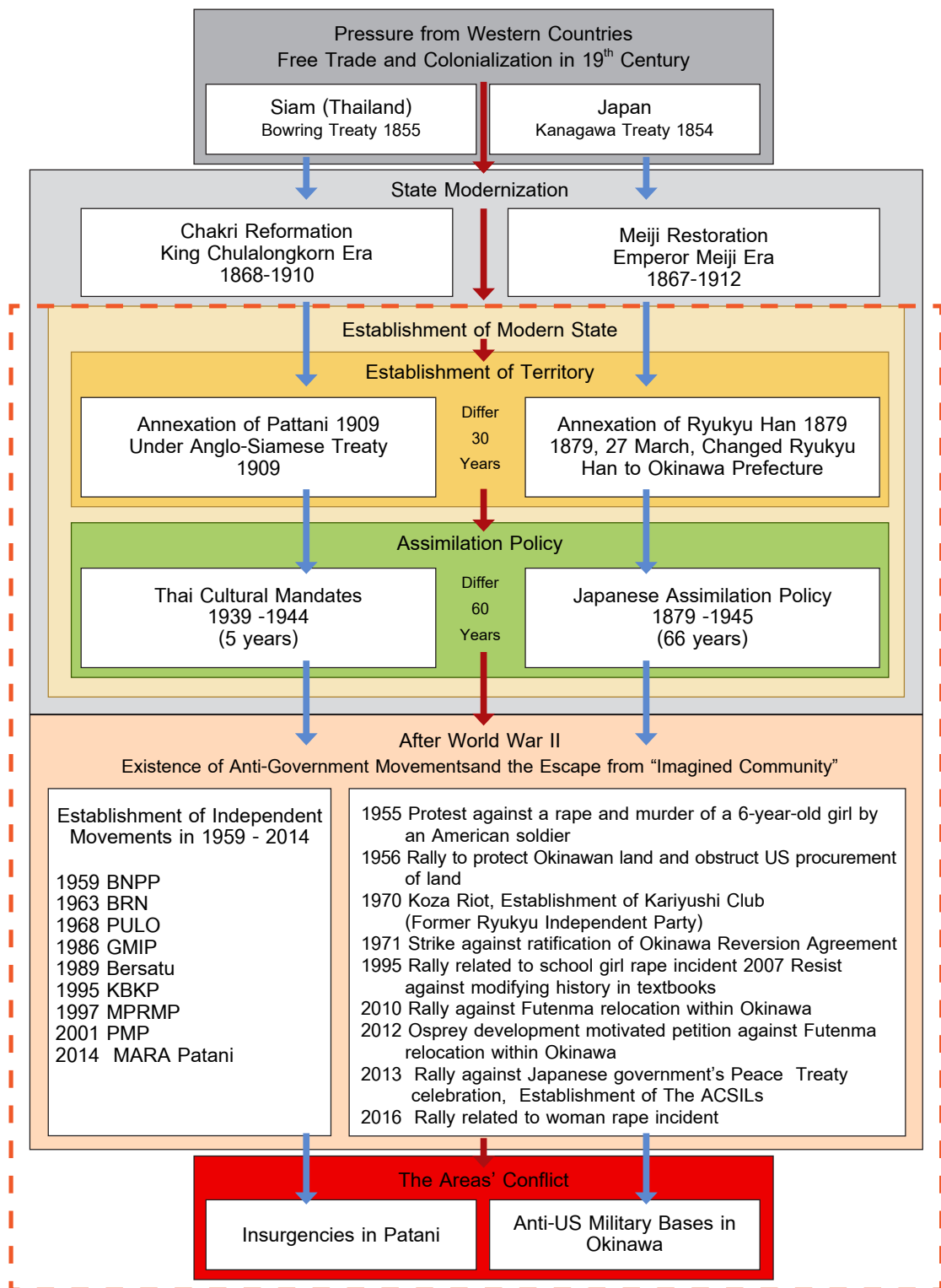

Figure 1: Structural Similarity of Patani and Okinawa
(Original by the author)

เชิงอรรถ

- ¹ Gouts, Alexander K. (November 2022). The theory of Multiverse, multiplicity of physical objects and physical constants. Researchgate. Retrieved March 26, 2024, from https://www.researchgate.net/publication/1965811_The_theory_of_Multiverse_multiplicity_of_physical_objects_and_physical_constants
- ² Marvel. (2022). Doctor Strange in the Multiverse of Madness. Marvel. Retrieved March 26, 2024, from <https://www.marvel.com/movies/doctor-strange-in-the-multiverse-of-madness>
- ³ ปิยดา ชลวร. (2544). ประวัติศาสตร์ปัตตานี ในคริสต์ศตวรรษที่ 16-18 จากบันทึกของจีน ญีวกีว และญี่ปุ่น. เชียงใหม่:สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์ม.
- ⁴ ธนพัชฌ์ จันทรดิษฐ์. (2563). ทำไมไโอกินาวาไม่มีปลาริวกิว. ใน ปิยดา ชลวร (บ.ก.), ญี่ปุ่นที่ยังไม่รู้จัก (น.98-106). กรุงเทพฯ:ภาพพิมพ์.
- ⁵ Japan Cabinet Office. (n.d.) Kenmin keizai keisan (Heisei 23 nendo-reiwa 2-nendo) (2008 SNA, Heisei 27nen kijun keisu) < 47 todofuken, 16 seirei shitei toshi bun > [Prefectural Accounts (FY2011 - FY2020) (2008SNA, 2015 base figures) <47 prefectures, 16 ordinance-designated cities>]. Japan Cabinet Office. Retrieved March 26, 2024, from https://www.esri.cao.go.jp/jp/sna/data/data_list/kenmin/files/contents/main_2020.html
- ⁶ สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). ภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนในประเทศไทย ระดับภาค จังหวัด. NSO-Dashboard. สืบค้นเมื่อ 26 มีนาคม 2567, จาก https://ittdashboard.nso.go.th/preview2.php?id_project=76
- ⁷ Jundittawong, Tanapat. (2020). “The Common Space” for The Conflict Resolution Experiment in The Nation-State Periphery—Case Studies of “The Three Southern Border Provinces, Thailand”, and “Okinawa, Japan”[Doctoral dissertation, Doctor of Philosophy in Comparative Culture and Area Studies, Graduate School of Humanities and Social Sciences, University of the Ryukyus]. University of the Ryukyus Repository. Retrieved March 26, 2024, from <https://uryukyu.repo.nii.ac.jp/record/2012353/files/jinken50abstract.pdf>
- ⁸ The Association of Comprehensive Studies for Independence of the Lew Chewans: ACSILs. website. Retrieved March 26, 2024, from <https://www.acsils.org/english>
- ⁹ Japan Cabinet Office. (n.d.) Naikaku-fu Okinawa kankei bukyoku [Agencies related to Okinawa, the Cabinet Office]. Japan Cabinet Office. Retrieved March 26, 2024, from <https://www8.cao.go.jp/okinawa/2/index.html>
- ¹⁰ ราชกิจจานุเบกษา. (2553). พระราชบัญญัติการบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้พ.ศ. 2553. ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนใต้. สืบค้นเมื่อ 26 มีนาคม 2567, จาก <https://sbpac.go.th/wp-content/uploads/2017/11/lawsbpac2553.pdf>
- ¹¹ Kato, Yuzu. (2005). Shijou hatsu no nichibei koushou nichibei washin jouyaku o megutte [The First

Official Japan-U.S. Talk in 1854]. Pacific and American studies, Center for Pacific and American Studies of The University of Tokyo (5), 9-18.

¹² Nishizawa Kikuo. (1999). Tai Min shouhouten hensanshi josetsu fubyoudou jouyaku kaisei to houten hensan [A Preliminary Study of the Codification Process of the Civil and Commercial Code in Thailand: the Codification process and the Renegotiation of the unequal trade agreements]. Nagoya University Law and Politics Collection (177), 223-271.

¹³ Tanaka, Akira. (1977). Meiji ishin [Meiji Restoration]. Hokkaido University Humanities Collection (14), 31-45.

¹⁴ Tamada, Yoshifumi et al., (1994). Tonaan ajia ni okeru kokka keisei no ronri [The logic of state formation in Southeast Asia]. Juuten ryouiki kenkyuu sougouteki chiiki kenkyuu seika houkokusho shirizu: Sougouteki chiiki kenkyuu no shuhou kakuritsu: Sekai to chiiki no kyouzon no paradaimu o motomete [Priority area research, Comprehensive regional research results report series: Establishing methods for comprehensive regional research: In search of a paradigm for coexistence between the world and the region] (7), 72-78

¹⁵ Kerr, George H. (2000). Okinawa the History of an Island People (revised edition). Singapore: Berkeley Books Pte Ltd. P.363

¹⁶ Ibid., (Kerr) p.381

¹⁷ Siam and Great Britain. (1909). Siam Treaty with Great Britain. Retrieved March 26, 2024, from <https://images.library.wisc.edu/FRUS/EFacs/1909/reference/frus.frus1909.i0040.pdf>

¹⁸ Ibid., (Kerr) p.363

¹⁹ Pak-Wah Leung, Edwin. (1978). China's Quasi-War with Japan: The Dispute over the Ryukyu (Liu Ch'iu) Islands, 1871-1881 [Unpublished Ph.D. Dissertation]. University of California Santa Barbara.

²⁰ Ibid., (Kerr)

²¹ Winichakul, Thongchai. (1994). Siam Mapped: A History of the Geo-body of a Nation. Chiang Mai: Silkwood Book.

²² อ้างแล้ว (ปิยดา)

²³ Chonlaworn, Piyada. (2011). The Art of being Assimilated-a comparative study on the process of corporation and assimilation of Pattani to Siam, and of Ryukyu to Japan during 1870s-1920. The 11th International Conference of Thai Studies, 26th –28th July 2011. Bangkok: Research Institute for Languages and Cultures of Asia, Mahidol University.

²⁴ Ibid., (Kerr) p.472

²⁵ สมโชติ อ๋องสกุล. (2521). การปฏิรูปการปกครองมณฑลปัตตานี (พ.ศ.2449-2474) (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษามหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์.) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, กรุงเทพฯ.

²⁶ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. (2551). ความเป็นมาของทฤษฎี “แบ่งแยกดินแดน” ในภาคใต้ไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2).

สมุทรปราการ: มูลนิธิโดยต่างประเทศไทย

²⁷ อ้างแล้ว (ธเนศ) น.55

²⁸ Grassroots Movement to Eliminate U.S Military Bases website. Retrieved March 26, 2024, from <http://www.kusanone.org/>

²⁹ Kariyushi Club. (n.d.). In Wikipedia. Retrieved March 26, 2024, from https://en.wikipedia.org/wiki/Kariyushi_Club

³⁰ Ibid., (ACSILs website)

³¹ Matsushima, Yasukatsu. (2012). Ryukyu dokuritsu e no michi—shokuminchi shugi ni aragau Ryukyu nashonarizumu [Ryukyu Independence Road: Ryukyu Nationalism Against Colonialism]. Horitsu. Kyoto: Bunka Sha.

³² Islamic Liberation Front of Patani. (n.d.). In Wikipedia. Retrieved March 26, 2024, from https://en.wikipedia.org/wiki/Islamic_Liberation_Front_of_Patani

³³ Abuza, Zachary. (2014). A Breakdown of Southern Thailand's Insurgent Groups. Terrorism Monitor Volume:4 Issue: 17. Jamestown Foundation. Retrieved March 26, 2024, from <https://jamestown.org/program/a-breakdown-of-southern-thailands-insurgent-groups/>

³⁴ Ibid., (Abuza)

³⁵ Ibid., (Abuza)

³⁶ United Front for the Independence of Pattani [Bersatu] (n.d.). In Global Security. Retrieved March 26, 2024, from <https://www.globalsecurity.org/military/world/para/bersatu.htm>

³⁷ รายชื่อขบวนการแบ่งแยกดินแดนปัตตานี (ม.ป.ป.). ใน Wikipedia. สืบค้นเมื่อ 26 มีนาคม 2567, จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/รายชื่อขบวนการแบ่งแยกดินแดนปัตตานี>

³⁸ อ้างแล้ว (รายชื่อขบวนการแบ่งแยกดินแดนปัตตานี)

³⁹ อ้างแล้ว (รายชื่อขบวนการแบ่งแยกดินแดนปัตตานี)

⁴⁰ Al-Hakim, Abu Hafez. (2015). What is MARA PATANI ?. Deep South Watch. Retrieved March 26, 2024, from <https://deepsouthwatch.org/ms/node/7211>

⁴¹ แอนดอร์สัน, เบน. (2552). ชุมชนจินตกรรม บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม [Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism] (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บก.แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, (1991)

⁴² Scott, James C. (2009). The Art of Not Being Governed: An Anarchist History of Upland Southeast Asia. New Haven: Yale University Press.

⁴³ Ibid., (Scott) p.64

⁴⁴ Ibid., (Scott) p.128

⁴⁵ Ibid., (Scott) p.129

⁴⁶ Shimabukuro, Jun and Abe, Kouki. (2015). Revisiting Japan's Security from Okinawa. Tokyo: Iwanamishoten

- ⁴⁷ ภาณุเบศร์ มหาเรือนขวัญ. (2550). การสร้างความจริงเรื่อง “แบ่งแยกดินแดน” สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในหนังสือพิมพ์. (วิทยานิพนธ์วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, สาขา สื่อสารมวลชน.) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ⁴⁸ Boulding, Kenneth E. (1962). *Conflict and Defense: A General Theory*. New York: Harper & Brothers
- ⁴⁹ Ho-Won, Jeong. (2010). *Conflict Management and Resolution: An introduction*. USA and Canada: Routledge
- ⁵⁰ Habermas, Jürgen (1991). *The Structural Transformation of Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society* [Strukturwandel der Öffentlichkeit. Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft]. (Burger, Thomas, translated). Massachusetts: The MIT Press.